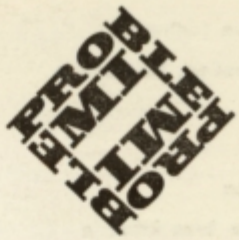
LITERATURA

13 245

Tomaž Šalamun

Emil Filipčič

Milan Jesih

Uroš Kalčič

Milan Kleč

Franci Zagoričnik

Milan Dekleva

Vitomil Zupan

Tine Hribar

Peter Jambrek

Dimitrij Rupel

Denis Poniž

Samo Simčič

Ivan Urbančič

Milovan Danojlić

PROBLEMI 5 - 1979

Tomaž Šalamun: Po sledeh divjadi

Emil Filipčič: Grein vaun (odlomek)

Milan Jesih: Volfram, večeri, lokomotive

Uroš Kalčič: V štafaži

Milan Kleč: Pesmi

Franci Zagoričnik: Proza

Milan Dekleva: Dvojčice brez krmarja

Vitomil Zupan: Levitan (odlomek)

Tine Hribar: Drama hrepenenja (odlomek)

Peter Jambrek: Moji (neuresničeni) sociološki ideali

Dimitrij Rupel: Umetnostna proizvodnja in njene politike

Denis Poniž: Kulturna politika, nje bridkosti, nje sladosti in tisti, ki v njej sodelujejo

Samo Simčič: Glosa o potrpljenju

Dimitrij Rupel: Zadeva zaupanje

Ivan Urbančič: Elementi za razvitje vprašanja naroda na Slovenskem

Denis Poniž: Milovan Danojlić, Muke z besedami

Milovan Danojlić: O besedah, ki poganjajo strah v kosti

Vizuelno poezijo so prispevali:

Jeremy Adler, Eugenio Miccini, Toth Arpad, Slavko Matković, Jean-Francois Bory, Alesandro Spatola, Paul Johnson, Guido Savio, Matjaž Hanžek, Friedrich Sauerkraut in Lamberto Pignoti

Izbor so naredili:

Franci Zagoričnik, Denis Poniž in Matjaž Hanžek

Naslovnica: Niko Grafenauer

Zadnjica: Denis Poniž

PROBLEMI 188, letnik XVII (5, 1979)

Pri sestavi te številke so sodelovali: Niko Grafenauer, Dimitrij Rupel, Jaša Zlobec. V. d. glavnega urednika: Matjaž Hanžek. V. d. odgovornega urednika: Slavoj Žižek.

Uredništvo: Ljubljana, Soteska 10. Tekoči račun: 50101-678-48982, z oznako: za Probleme. Letna naročnina 80 din, za tujino dvojno. Izdajatelj RK ZSMS. Tisk: ZGEP Pomurski tisk, TO tiskarna, Murska Sobota, Lendavska 1.

Revijo denarno podpira Kulturna skupnost Slovenije; po sklepu Republiškega sekretariata za prosveto in kulturo št. 421-1/74 z dne 14. 3. 1974 je revija oproščena temeljnega davka od prometa proizvodov.

Uredništvo začasno sprejema sodelavce na Starem trgu 21 (prostori ŠKUC-a) vsak torek in četrtek med 13. in 15. uro. Cena te številke 20 din.

ivan urbančič – elementi za razvitje vprašanja naroda na slovenskem

Pričujoči spis je zelo skrčen povzetek iz mnogo obširnejše študije (obsegajoče cca 700 tipkopisnih strani), ki jo je avtor napisal v okviru svojega rednega dela na Institutu za sociologijo in filozofijo v Ljubljani. Spis nakazuje vrsto elementov za sistematično razvitje sodobnega vprašanja naroda za razliko od tradicionalnega narodnega vprašanja, povezujoč narod kot zgodovinski pojav z epohalno-zgodovinskimi določili bistva človeka. Poglavitni del omenjene študije je prikaz epohalnih določil bistva človeka v novem veku, v modernem času in v sodobnosti.

1. Razvitje vprašanja naroda v sodobnem svetu s posebnim ozirom na vprašanje naroda na Slovenskem zahteva teoretičen oris skrajnega horizonta filozofskih vprašanj človeka, oris epohalno-zgodovinskih določil človeka in le-tem ustreznih oblik človeške skupnosti. Gre nam skratka za to, da bi se ponovno in iz ozira na **današnje** svetovno-zgodovinsko dogajanje ovedeli sodobne problematičnosti naroda kot takega in še posebej usodnih sestavin in vprašanj slovenskega naroda v sodobnem svetu.
2. Ker so torej Slovenci kot narod izhodišče, predmet in cilj naših raziskav, se nam kot prvo zastavlja vprašanje pojmovanja slovenskega naroda. Vedeti moramo, kaj je slovenski narod, in kakšna je njegova posebna geneza. Brez take vednosti najbrž ne bi vedeli niti tega, kaj pravzaprav raziskujemo in čemu.
   Da pa bi vedeli, kaj je slovenski narod v svoji posebnosti, je treba še prej in nujno najti ustrezen odgovor, kaj je pravzaprav **narod kot narod,** katere so njegove konstitutivne značilnosti, kakšna je njegova geneza v zgodovini Evrope, kako je z narodom kot narodom v modernem svetu, in kaj se narodu kot narodu obeta v prihodnosti.
3. Čeprav se zdi na videz jasno in samoumevno, kaj je pravzaprav narod, zaidemo pri poskusu odgovora na to vprašanje v nemajhne težave, in vsa samoumevnost tega pojma se nam zgubi. Tako se nam z vso ostrino in nujnostjo vrača vprašanje, kaj je narod?
4. S tem zastavljamo **vprašanje naroda**. To naše **vprašanje naroda** pa moramo razločno in ostro razlikovati od **narodnega vprašanja**. Narodno vprašanje vstaja v okoliščinah posebnega narodnega zatiranja, tj. v okoliščinah vnanje ovire narodnega gibanja ali hotenja samostojnosti naroda. Narodno vprašanje se je npr. zastavljalo ljudstvom stare Avstrije, ki je ovirala gibanje teh ljudstev k lastni samostojnosti. Narodna vprašanja so v današnjem svetu (posebno v Aziji, Afriki itd.) sicer še vedno aktualna; vendar se narodno vprašanje v tej obliki npr. Slovencem ne zastavlja več kot prvo in odločilno vprašanje. Na novo postavljeno **vprašanje naroda** pa izhaja iz nove spremenjene konstelacije naroda v modernem svetu in zadeva njegovo **bistvo** (v posebnem smislu te besede). Novo **vprašanje naroda,** ali iz ozira na našo temo **vprašanje naroda na Slovenskem** je načeloma možno šele v koncu tradicionalnega narodnega vprašanja, tj. v koncu ali dovršitvi narodnih gibanj v narodne države in torej v času začenjajočega se preraščanja narodov v neko univerzalno človeštvo. Vprašanje naroda vsebuje **distanco** do naroda in z njim je narod sam **v vprašanju**. V nadaljevanju gre naprej za to, da se pokažejo tisti momenti nove konstelacije naroda v modernem svetu, ki sami po sebi peljejo k našemu novemu **vprašanju naroda.**
5. Ker tu postavljamo vprašanje naroda z ozirom na Slovence, ker skratka postavljamo **vprašanje naroda na Slovenskem,** so za nas posebno važna tisti razmišljanja slovenskih avtorjev o slovenskem narodu, ki se gibljejo v neki posebni izkušnji nove konstelacije naroda v modernem svetu. S tega vidika se ustavljamo pri tezah več slovenskih avtorjev in pri njih ugotavljamo neko bolj ali manj jasno formulirano, bolj ali manj jasno ugledano posebno **dilemo** naroda, še posebej malega naroda danes, pri čemer začetki védenja (slutnje) za táko dilemo segajo že v čas naše »moderne«. V jeziku sodobne znanstvene teorije je ta dilema, na kratko formulirana, naslednja:

   — Postavka je narod kot sistem v svojem okolju.
   — Spremembe v okolju in v narodnem sistemu so v nekem medsebojnem razmerju.
   — Spremembe v okolju zahtevajo prilagajajoče spremembe v narodnem sistemu.

— Sistem, ki ne odpravi v sebi zavor za svoj, glede na okolje, nujen razvoj, ne more preživeti, oz. je v svojem nadaljnjem obstoju ogrožen.
— Sistem, ki mora, če naj preživi, odstraniti v sebi elemente svoje lastne identitete, elemente, ki se mu kažejo kot taka zavora, se v svoji identiteti sam odpravi in s tem prav tako kot tak ne preživi, se ne obdrži.

Omenjena dilema ni primerna kot **stališče** za naše novo **vprašanje naroda** in tudi ne kot **stališče** za naše raziskave, temveč nam v svoji faktičnosti služi kvečjemu lahko za **izhodišče.** Niti ena niti druga stran dileme, niti ne dilema kot taka ni primerno stališče za odgovarjanje na naše vprašanje naroda.

6. Pretežna večina avtorjev, ki danes razmišljajo o narodu, si ne zastavlja načelnega vprašanja, kaj pravzaprav je narod. Ta pojem puščajo v neki obrabljeni samoumevnosti, ki ničesar ne pove. To velja tudi za vse naše avtorje, pri katerih smo se doslej zadrževali. Zato se nam spet postavlja vprašanje, kaj je pravzaprav narod kot narod in kaj je, oz. kakšna je njegova geneza, da bi tako šele lahko govorili o posebnostih Slovencev kot naroda. Vprašanje nas pelje k že obstoječim teorijam naroda. Preučitev nekaterih takih teorij naroda nam pokaže nekatere njihove bistvene značilnosti:

— Vse so razvite v neki svojski ločenosti od vélike evropske filozofije, ki pa ji ostajajo brez lastne tematične védnosti o tem vendarle notranje zavezane.
— Vse skušajo narod v genetičnem oziru razložiti tako, da iščejo tista historična dejstva in tiste dane psihične, kulturne, družbene, ekonomske, etnološke ipd. elemente, ki da v svojem medsebojnem spletu tvorijo takorekoč **pred** narodom kot narodom dani, »zunaj« njega delujoči **vzrok** za njegov nastanek.
— Pri vseh kmalu uvidimo, da taka historično dana dejstva in taki elementi ne razložijo geneze naroda, ker so sami pravzaprav že **akti** naroda, jih torej pred narodom kot takih ni bilo in zato z njimi ni dan odgovor na vprašanje geneze naroda kot naroda, torej ostane pri vseh teh teorijah naroda nepojasnjena »skrivnost«: **bistvena geneza naroda kot takega.**
— Pretežna večina obstoječih teorij naroda govori o legitimnosti zahteve po narodni svobodi, po samodoločanju naroda v vsakem možnem oziru, ne da bi skušale dati odgovor na vprašanje, od kod taka zahteva sploh lahko izhaja in kaj pomeni (vsebinski vidik svobode naroda), in ali kot znanstvene teorije — za kakršne se imajo — sploh lahko tematično obravnavajo svobodo.

Iz dosledne moderno-znanstvene obravnave naroda, ki se radikalno drži svojih imanentnih možnosti, pa narod, narodnost, ljudstvo in podobno sploh ni več kaj realnega. Tako so »ljudstvo«, »narod«, »narodnost« itd. le besede, ki iz sugestivnega učinka jezika dobijo samo **videz** realnih entitet, so torej samo fikcije, s katerimi ni mogoče reševati kakih problemov, in ki tudi ne dajejo kakih jasnih pravil za državno ali družbeno življenje. Na take fikcije pa se vežejo nekatere množične emocije, s katerimi je mogoče in je treba tako ali drugače računati, ki pa postanejo lahko tudi nevarne. To je dosleden rezultat moderne znanosti, če se loti raziskave naroda ipd. Pri tem ostaja v okviru te znanosti neodgovorljivo vprašanje, ali je moderna znanost edina možna oblika človeške védnosti, in ali je ta znanost sploh še védenje o čem, posebej še o narodu.

7. Obstoječi poskusi razlikovanja med ljudstvom (etnos) in narodom (v smislu nacije) so v istem smislu nezadostni kakor že prej omenjene teorije naroda. Ko namreč skušajo razlikovati med ljudstvom kot tistim, kar naj bi bilo obstajalo pred narodom, in samim narodom, navajajo namreč za karakterizacijo te razlike prav tista določila, ki po njihovi teoriji **povzročijo** nastanek naroda. Tako je npr. nasploh ta postopek naslednji:

Sovisni elementi geneze naroda so a, b, c, d, itd.; sedaj pa se pri ugotavljanju razlike med ljudstvom in narodom spet navede te iste elemente a, b, c, d, itd. To se pravi, naj bi karakteristike, ki razlikujejo **narod** od vsake druge človeške skupnosti oz. grupe, veljale tudi za razliko ljudstva kot predhodnika naroda in tega naroda samega. Tak postopek pa je načelno nedopuseten, ker ne vidi, da tudi ljudstva kot tega ljudstva še ni bilo pred aktom vzpostavitve naroda.

Po drugi strani nekateri skušajo najti razliko med ljudstvom in narodom ob vodilu sheme, po kateri je **ljudstvo narod v možnosti.** Tudi po tej shemi je prezrto dejstvo, da je karakterizacija ljudstva kot **naroda v možnosti** dana samo iz ozira na narod, pri čemer ostaja docela nedoločeno: kaj bi moglo biti to **ljudstvo sámo** brez ozira na (»poznejši«) narod.

8. Omenjene nezadostnosti neodvisno od evropske filozofije razvitih teorij naroda in ugotovitev njihove notranje, njim samim nerazvidne zavezanosti **duhu** te filozofije — vse to samo po sebi zahteva, da premislimo narod eksplicite iz vélike evropske filozofije. Izhodna teza je, da se začnejo narodi porajati šele v novem veku evropske zgodovine. Vprašanje je, kaj je tisto, kar daje novemu veku ta značaj, da je namreč prav **novi** vek. Splošen odgovor je, da je novi vek ali nova epoha svetovne zgodovine neka notranja povezana enota ne pa le vsota slučajno v tem času najdljivih mnogoterosti oz. različnih pojavov. To, kar vse te različne pojave druži v enoto epohe, kar jim daje neki edinstven značaj, je imenovano **duh** nove epohe svetovne zgodovine. Ker je ta »duh« kot to obče v posebnem in posameznem, dojet le **vnanje,** z opazovanjem od zunaj, se javljajo pomisleki in dvom, ali je ta »enotni duh« zares **v stvari sami** tisto, kar vse mnogotero povezuje v enoto nove epohe, ali pa je nekaj, kar mi sami stvari le pripisujemo. Kljub obveščenosti o tem, da jemlje vélika evropska novoveška filozofija za svoje izhodišče, medij in cilj prav tega duha, naši dvomi s tem niso odpravljeni. Zato tudi nismo gotovi, da je mogoče in nujno narod kot narod misliti iz te evropske filozofije.

9. Omenjeni dvom nas pripelje do edine možnosti vstopa v tega »duha«, v možnost gledanja tega novega duha **od znotraj.** S tem prehajamo k imanentnemu razvitju **principa** novega duha in s tem obenem principa ali neporušljivega izhodišča in fundamenta vélike evropske novoveške filozofije. Ta princip je vzpostavljen z Descartesovim stavkom **ego cogito, ergo sum.** Razvitje tega principa pokaže:
   - — da se z njim docela svobodno, brez vsake odvisnosti od česa vnanjega **ustvari** ta **ego** kot absolutni subjekt, ki ga v dotedanji zgodovini ni bilo;
   - — da se v aktu te samostvaritve novega **ego** ali subjekta docela na novo v dotlej neslutenem bistvu vzpostavi tudi docela novo mišljenje, ki ima bistveni značaj **pred-stavljanja;**
   - — da je to novo mišljenje vedno **akt** in je torej kot neka teoretična dejavnost vendarle že s samim tem **dejavnost** in torej volja, kar pomeni, da je novo vzpostavljeni subjekt enotnost novega mišljenja in nove volje, enotnost teoretične in praktične dejavnosti;
   - — da se glede na tak ustroj novega subjekta novi filozofiji zastavi naloga razviti ustroj teoretične dejavnosti subjekta (teoretična filozofija) in ustroj praktične dejavnosti subjekta (praktična filozofija);
   - — da se naloga samorazvitja vseh momentov novega, samoustvarjenega subjekta edinstveno dovrši v sistemih nemške klasične filozofije — in sicer dovrši od tako imenovane subjektivno idealistične do objektivno idealistične stopnje te dovršitve.

10. Razvitje principa nove filozofije, namreč principa **cogito — sum** kot vzpostavitev vseh momentov ustroja tega samoustvarjenega absolutnega subjekta, nam razkriva ustroj **bistva** epohalno novega človeka, po katerem se nova epoha svetovne zgodovine šele lahko imenuje novi vek. S tem prihajamo do vpogleda, da epohalne svetovno-zgodovinske spremembe oz. prevrati zadevajo sámo **bistvo** človeka, in se ne godijo mimo ali nad človekom ali zunaj njega. **Bistvo** človeka je torej epohalno zgodovinsko in šele, če se zgodi taka **bistvena** sprememba, je sploh mogoče govoriti o epohalni spremembi, tj. o nastopu nove epohe svetovne zgodovine. Oboje je notranje sovisno.

11. Ko razvija svoj novi princip ali izpostavlja bistveno novi ustroj novega človeka, pokaže vélika evropska filozofija celoto življenja tega po bistvu epohalno novega človeka. Človeštvo se v svoji novi samoustvarjeni človeškosti ali novem bistvu **uoblikuje** v enotnih ljudstvih ali narodih. Človek novega bistva in samoustvarjeno novo ljudstvo oz. narod si torej nujno sopripadata. Ljudstvo ali narod se tako pojavi v svetovni zgodovini z aktom svoje absolutne (= samostojne, neodvisne od česa sebi vnanjéga) samostvaritve **ex nihilo,** in notranje opazovanje akta te samostvaritve pokaže obenem bistveno genezo naroda oz. ljudstva. Ta geneza se dogaja na način bistvene **iz-obrazbe** po bistvu novega človeka. Tako nova »narodnost« ali »ljudskost« ni le kaka človekova pripadnost ali kaj podobnega, temveč pripada samemu epohalnemu bistvu novega človeka.

12. Samoustvarjeno ljudstvo ali narod je stalna dejavnost, je dejavnost sama; ne pripada mu kaka mirujoča ali mrtva bit, temveč samo dejanskost. Zato je narod gibanje nenehne aktivnosti. To gibanje rezultira oz. vsaj nujno teži k ustanovitvi sebe kot lastne narodne države s svojskim notranjim ustrojem. Prav tako nujno se ljudstvo oz. narod notranje člení v urejeno in strukturirano narodno družbo. Bistveni ustroj narodne države in narodne družbe razvije iz svo-

jega principa nemška klasična filozofija — predvsem v Heglovem sistemu. Narodna država je po svojem edinstvenem principu urejenosti mon-arhija. Ustroj narodne družbe tvorijo stanovi, ki se ločijo po funkcijah v narodno-državni celoti oz. po obliki lastnine. Osnovni stan so samostojni kmetje lastniki zemlje. Sledi delovno-poklicni stan (Stand des Gewerbes), ki je sestavljen iz treh različnih pod-stanov: rokodelskega (samostojni obrtniki), tovarnarskega in trgovskega. Tretji je obči stan, ki ima svojo samostojnost v dejavnosti za obči blagor. Razen teh stanov obstaja še nekaj, kar ni ne stan ne skupina, ampak se imenuje sodrga ali drhal. Ljudstvo oz. narod je po svojem bistvenem notranjem ustroju **meščanska** ali bolje **državljanska družba**. Ta beseda ni docela ustrezen prevod termina **»die bürgerliche Gesellschaft«** in tudi **»der Bürger«** iz ozira na naše razmišljanje pravzaprav ni **»meščan«**, temveč prej **občan**, ali pravzaprav **državljan** iz ozira na **narodno** državo. Zato bomo rekli, da je družba narodne države kot take **državljanska družba**, sestavljena iz **samostojnih, svobodnih** državljanov različnih stanov.

13. V skladu s svojim principom pokaže filozofija nemškega klasičnega idealizma na to, da je narod oz. ljudstvo najvišja v zgodovini doslej realizirana oblika človeške skupnosti, da pa kot taka še ni zadnja oblika. Kakor se namreč ljudstvo oz. narod sam po sebi ustvari, tako se po svoji dovršitvi tudi sam sebe usmrti in preide v višjo obliko človeške skupnosti — svetovno skupnost. Narod je namreč posebna oblika človeškosti in v tej posebnosti obenem nujno omejena. Odprava te omejenosti implicira samousmrtitev naroda kot posebnosti.

14. Narodu oz. ljudstvu »ustreza« torej samó »nemška« klasična filozofija. Samo ta domisli narod kot **subjekt**. Filozofija naroda je in ostane ta »nemška« filozofija. Samo v nji je razvit **pojem** naroda in narodne države tako v sistematičnem kakor tudi v genetičnem oziru.
Samo ta filozofija je filozofija absoluta ali žive substance kot subjekta. Ta absolut je njena stvar sama. Nobena posebna znanost zato ne more dati **bistvenega** pojma naroda. Znanosti v današnjem smislu besede lahko raziščejo (in morajo raziskati) konkretno historično fakticiteto vsakokratnega konkretnega naroda, o bistvenih filozofskih pojmih kot strukturnih možnostih naroda pa ne odločajo.

15. S pridobljenim klasično-filozofskim pojmom naroda si pri našem novem **vprašanju naroda** še ne moremo mnogo pomagati. Naš cilj je: priti z našo filozofsko vednostjo »na višino **našega** časa«. Pridobljeni bistveni pojem naroda nam zato služi le kot osnova za nadaljnji premislek. Tega začenjamo z orisom marksistične teorije naroda. Premislek pokaže, da temelji ta teorija na bistvenem pojmu **proizvodnje** kot udejstvovanja **proizvajalnih sil**. To pa je filozofski fundament Marxove filozofije. Marksistična teorija naroda nas pelje k Marxovi filozofiji, katere fundament in horizont je prav proizvodnja kot udejstvovanje proizvajalnih sil.

16. Marx nastopa do nemške klasične filozofije izrecno kritično. Ta kritika zadeva sam princip novoveške filozofije. Pokaže se, da je opisani absolutni samoustvarjalni akt, izražen v principu **ego cogito ergo sum**, da je ta principialno začetna samoustvaritev subjekta, zagledana samo kot »miselna« stvaritev. Ta akt je za Marxa »abstrakten« v tem smislu, da je pri njem abstrahiran osnovni **pogoj** take in vsake misli kot misli, marveč da mora za tak miselni akt že obstajati faktični živi individuum, ki mora zadovoljevati svoje življenjske potrebe in proizvajati predmete za to zadovoljevanje. In ta individuum je dejanski vedno samo v povezanosti z drugimi takšnimi individuumi. Kar taki individuumi so, so samo po svoji dejanski proizvodnji. Marx kritizira nemško klasično filozofijo iz izkustva neke drugačne človeškosti, **iz izkustva modernega bistva človeka**. Novoveška filozofija do vključno Hegla je govorila iz izkušnje novega bistva človeka glede na prejšnje epohe svetovne zgodovine, namreč glede na srednji in stari vek. Marx govori iz izkušnje epohalno **modernega človeškega bistva**, ki ga označujejo imena delavec-proletarec, proizvajalno-prisvajalna sila. Z nastopom tega **modernega bistva** človeka se zaključuje novi vek in se začenja **moderna epoha svetovne zgodovine.** Reči je mogoče tudi obratno: **moderni** epohi ustreza spet novo, tj. moderno bistvo človeka. Med novim vekom in moderno dobo je zato v nekem smislu podoben prelom ali zareza, kakršno smo našli med srednjim in novim vekom evropske oz. svetovne zgodovine. Ta podobnost je zgolj formalna. Marxova filozofska misel stoji v tem modernem epohalnem prelomu in ga obenem izreka.

17. Bistveni ustroj modernega človeka je **univerzalnost** njegovih konstitutivnih bistvenih karakteristik. Ta po **bistvu** moderni človek načeloma ni več omejen po posebnosti kakega naroda oz. ljudstva; v svoji družbi ni več določen po določilih narodno-družbenega **stanu** (katerega koli) in zato načelno tudi ni več **državljan**, kar

obenem pomeni, da družba modernega človeka načelno prav tako ni več državljanska družba (die bürgerliche Gesellschaft). Proletarec, delavec, proizvajalno-prisvajalno bitje potreb so imena, ki z različnih vidikov gledanja izrekajo **edinstveno,** sovisno celoto univerzalnih konstitutivnih karakteristik **bistva** modernega človeka. Te so univerzalna produktivnost, univerzalne potrebe, univerzalni predmeti za univerzalno zadovoljevanje potreb, kar vse omogoča in zahteva univerzalno menjavo, ki se nanaša tako na potrebe in njihovo zadovoljevanje, kakor tudi na proizvodnjo in njene predmete.

18. Človek **moderne** epohe svetovne zgodovine po svojem modernem bistvu kot univerzalno proizvajalno-prisvajalno bitje načeloma ni več niti narodni človek ali državljan kot član državljanske družbe, niti ni stanovsko določen, niti ne nastopa kot samostojni subjekt v odnosu z drugimi samostojnimi subjekti, zato tudi ni osebnost, določena po zasebni lastnini objekta. Po svojem bistvu si moderni človek **prisvaja** prirodo kot svoj predmet univerzalno za zadovoljevanje svoje univerzalne potrebe, oboje namreč kot rod. V principu zato njegov predmet nima značaja zasebne lastnine, ampak je **svojina rodu.** Moderni človek ima svojo samostojnost in svobodo samo kot rod, ne pa kot samostojni zasebnik, niti ne kot državljanska (bürgerliche) osebnost. To pomeni, da je temeljni družbeni odnos modernega človeka — tj. delavca ali proletarca ali skratka prisvajalno-proizvajalnega bitja bistveno drugačen kot v prejšnji epohi bistva. Temeljen ni več odnos zasebne lastnine objekta, temveč je temeljen odnos univerzalno **prisvajanje** objekta v njegovi (iz rodu izhajajoči) univerzalnosti, kjer je to prisvajanje ipso facto izkazovanje in razvijanje (rodovno univerzalnih) užitkov kot človeškega faktičnega predmetnega bogastva. Ne redukcija objekta v odnosih med subjekti na en sam odnos — odnos zasebne lastnine —, ki je povrhu še obstrakten odnos, temveč odnos vsestranske prisvojitve vsestranskega bogastva objekta ali predmeta po vsestranskem polnem rodovnem človeku, je temeljni družbeni odnos po bistvu modernega človeka. Ta prisvojitev pa ni mišljena kot káko uživaštvo, temveč kot razvitje in izkazovanje vsestranskosti človeka modernega bistva. Pogosto omenjana vsestranskost, vendar najpogosteje ne razumljena v principu oz. iz modernega principa, je preprosto **rodovna univerzalnost:** s strani modernega individuuma gledano to pomeni razviti v sebi vse potence ali moči **rodu,** biti zmožen za vse užitke (ki so sami po sebi že tudi produciranje), ki jih je razvil v svojem razvoju ves rod; pomeni producirati iz tako razvitih zmožnosti za užitek vseh individuumov rodu.

19. Narod je po svojem družbenem ustroju državljanska (»meščanska«) družba, ki je v svoji enotnosti razčlenjena na stanove. Razen stanov obstaja v tej družbi samo še drhal ali sodrga. Šele misel modernega bistva človeka odkrije v narodni družbi temeljno podvojenost. Vsi stanovi skupaj se ji pokažejo kot buržoazni ali lastniški razred, ki mu stoji nasproti — ne več ono brezimno oné ali drhal —, temveč delavski ali proletarski razred. Vzpostavitev modernega bistva človeka in z njim nastop proletariata kot posebnega razreda še znotraj narodno-državljanske epohe sta načelno sovisna. Razredni boj je po svojem končnem smotru v bistvu boj za polno epohalno **udejstvitev** ali **samo-izpostavitev** modernega univerzalnega bistva človeka kot rodu. Vsi drugi cilji tega boja so taktično-strategični in začasni. Ta boj je revolucionaren, revolucija je v svoji dovršitvi tisti akt, ki moderno človeško bistvo kot možnost udejanji. Taka revolucija se zato imenuje **socialistična** in se razlikuje od buržoazne, ki udejanja človeka kot državljana.

20. Narod, ljudstvo, narodni človek ali državljanski človek, na zasebni lastnini objekta utemeljena narodna osebnost, narodna država, stanovi narodne družbe, državljanska svoboda (bürgerliche Freiheit), državljanska enakost, državljansko bratstvo, ustroj narodne države itd. itd., vse to so elementi tiste »stvari«, ki nosi prejšnjo epoho zgodovine (kapitalsko). Marxova moderna filozofska misel sama v sebi z vsem tem nima nič skupnega in je do vsega tega lahko samo v radikalno kritičnem odnosu, ker po bistvu moderni človek faktično, revolucionarno ruši ta svet prejšnje, oz. dotedanje epohe.

21. Iz principa Marxove moderne filozofske misli oz. iz modernega samoproizvedenega bistva človeka z vso potrebno jasnostjo vidimo, da si narod kot narod oz. posebno ljudstvo (ker pač med ljudstvom in narodom glede na doslej razvite principe ni mogoče razlikovati), narodna država, narodna družba oz. državljanska (= »meščanska«) družba, sestavljena iz samostojnih, stanovsko razlikujočih se in na zasebni lastnini zgrajenih osebnosti (= buržoazija v najširšem smislu) nujno sopripadajo in v sovisju s še drugimi momenti, tvorijo celoto sveta prejšnje (kapitalske) epohe. Narod kot narod je principialno vezan na pred-moderno epoho svetovne zgodovine, in kolikor se ohranja še v moderni, je s tega vidika tako po svoji narodni

državi kakor tudi po svojih še ohranjenih elementih državljanske (= »meščanske«) družbe in s tem po svoji posebnostni omejenosti znotraj epohe modernega sveta načeloma samo še ostanek preteklosti, ki bo ob svojem času prenehal obstajati. To prenehanje pa ni vezano zgolj na kak ekonomski napredek (ekonomija je v principu vedno **nacionalna** ekonomija, pripada epohi narodov, državljanski epohi, in je tisto, kar je ravno stalni predmet Marxove najostrejše kritike), temveč je vezano na človekovo popolno bistveno preustvaritev iz svoje narodne oz. ljudske omejenosti v rodovno univerzalnost, v moderno univerzalno prisvajalno-proizvajalno bitje.

22. Prav tako je treba videti, da glede na princip Marxove filozofije mora imeti in ima marksistično potrjevanje naroda, zavzemanje za narodna gibanja in za ustanavljanje novih narodnih držav, zahteva po samodoločbi narodov itd. samo taktično-strategični značaj v pogojih razredne borbe proletariata, ki je že dejansko internacionalno povezan in solidaren. Proletarski internacionalizem je vezan samo na razredni boj proletariata kot posebnega razreda in preneha obstajati v udejanjenem komunizmu skupaj s proletariatom kot posebnim razredom. Proletarski internacionalizem zato ni končni cilj revolucionarnih bojev.

23. Če se vprašamo, kakšno je razmerje med možnostjo in dejanskostjo **modernega** bistva človeka kot principa Marxove filozofije, ugotavljamo, da to moderno bistvo (to moderno določeno človeško **bitje**) ni le kaka prihodnja možnost, temveč **je že dejansko** in je v tej svoji dejanskosti razvilo vse svoje univerzalno rodovno bogastvo. Proizvajalne sile so — **bistveno** gledano — v svojem udejstvovanju ali proizvodnji razvile nesluteno bogastvo vseh momentov univerzalne rodovne subjektitete: od mnogoterih potreb, zmožnosti in užitkov v načinih zadovoljevanja do proizvodnje, proizvodnih sredstev, kamor spadajo moderna tehnologija, tehnika, znanost, organizacija itd. Vse to je bistvena proizvodna eksteriorizacija rodovne subjektitete, ki je s to proizvodnjo obenem razvijala in razvila do današnje stopnje svoje razvitosti tudi sama sebe. **Moderna proizvodnja** je dejansko univerzalna, se ne ozira na nacionalne in druge meje, posebnosti in omejenosti; potrebe po bistvu **modernega** človeka so dejansko univerzalne, principialno neodvisne od nacionalnih in drugih mej; užitki v načinih zadovoljevanja teh potreb so prav tako univerzalni, v vsem razvitem modernem svetu načeloma isti. S tega vidika tudi med razredi ni več bistvene razlike.

Moderno bistvo človeka je dejansko razvito v opisanem smislu in Marxova filozofska misel je po samem svojem principu emfatična misel proizvajalnih sil in njihovega proizvodnega udejstvovanja; do tega bistvenega procesa Marxova filozofska misel ni kritična in tudi nima distance, ker bi sicer morala prenehati biti **taka** filozofska misel. Iz njenega notranjega principa gledano opisani univerzalni proces razvoja proizvajalnih sil — mišljenih sedaj **bistveno** — sploh ni problematičen ali vprašljiv. Iz ozira na sam princip Marxove filozofske misli je ves problem modernega sveta in modernega človeka **samó** v tem, da opisanemu univerzalnemu rodovnemu proizvajanju in prisvajanju (proizvodnemu prisvajanju ali prisvajajočemu proizvajanju) stoji nasproti **zasebno prilaščanje** bodi v individualni, grupni, korporacijski, narodni, blokovski itd. obliki. Ne proizvajalne sile v svojem bistvenem smislu, ampak na odnosu zasebnega prilaščanja zgrajeni proizvodni odnosi v **modernem** svetu so z Marxovega vidika edini vseobsežni predmet kritike, ki vključuje vso ostalo kritiko. Zasebno prilaščanje, zasebna lastnina je temeljni značaj objekta v **odnosu** med subjekti in pripada prejšnji epohi svetovne zgodovine, ne ustreza pa več modernemu razvitemu bistvu človeka in s tem tudi ne moderni epohi sveta, zakaj prav z njim se v moderni epohi ohranja protislovje med dejanskim univerzalnim rodovnim proizvajanjem in prisvajanjem na eni ter zasebnim prilaščanjem na drugi strani.

24. V teku razvoja samih proizvajalnih sil v modernem svetu pa se je dogodil neki **bistveni** prevrat, ki ga z Marxovega principa moderne filozofske misli načelno ni mogoče videti niti kot vprašanje niti kot problem in ga tudi ni mogoče reducirati na proizvajalne odnose oz. sploh na odnos zasebnega prilaščanja. Omenjeni prevrat pomeni **konec moderne** in nastop **sodobne** epohe svetovne zgodovine. Skušamo ga karakterizirati principialno, **bistveno.** Proizvajalne sile so v svoji dejanskosti enotnost proizvodnih **sredstev** in žive, polno razvite bistvene proizvajalne sile ali rodovne subjektitete. Ta živa proizvajalna sila ali **rodovna subjektiteta** je absolutna v tem smislu, da se sama po sebi v proizvodnem posredovanju s sredstvi te proizvodnje sama sebe **proizvaja.** Sredstva so njena izpostava in zato načeloma nji podrejena. Taka sredstva so med drugim orodja, stroji, moderna tehnologija, avtomatika, kibernetika

vključno z računalniki, moderna znanost. Celota vseh teh sredstev je **moderna tehnika.** Ta je kot sredstvo razumljena antropološko-instrumentalno. Vsa ta sredstva imajo univerzalni značaj in se jih nacionalne ali druge podobne meje prav nič ne tičejo.

Sedaj moramo ugledati omenjeni bistveni prevrat kot začetek **sodobne epohe.** Moderna razvita proizvodnja je sama v sebi odločilno posredovana z moderno tehniko in kot taka, namreč kot razvita moderna proizvodnja, temelji sama na moderni tehniki. Namesto da bi tehnika še naprej bila le podrejeno sredstvo proizvodnje kot udejstvovanja **človekovih bistvenih sil,** postane kot moderna tehnika **določujoči pogoj** razvite moderne proizvodnje. Tehnika pa dobi značaj **moderne** tehnike s tem, ko se postavi na egzaktno moderno znanost, ki dobi s tem sama tehnični značaj. Moderna tehnika kot določujoči pogoj moderne razvite proizvodnje ne more biti več proizvodnji kot udejstvovanju človekovih bistvenih sil podrejeno sredstvo. Instrumentalno-antropološko razumevanje moderne tehnike ta obrat nujno prezre. Instrumentalno-antropološko pojmovanje tehnike ne ustreza sodobni razviti moderni tehniki. Zahteva, podrediti jo v táko sredstvo, zato ne more uspeti, kar pelje v stopnjevanje teh naporov in s tem v naraščanje napetosti v človeku, ki se po svoji rodovni subjektiteti hoče še naprej uveljavljati kot subjekt in gospodar. Prav v tem pa se lomi. Zato odslej tudi ni več živa proizvajalna sila ali rodovna subjektiteta tista, ki sama sebe producira in sama določa oz. **postavlja** svojo bit in svoj način biti kakor tudi način biti svojih predmetov in sredstev, temveč je po svojem načinu biti sama določena od moderne tehnike. S tem pa rodovna subjektiteta tudi izgubi svojo **subjektnost.** Izkaže se, da človek po svojem bistvu kot rod ni več subjekt, da **sodobni** človek očitno ni **gospodar** svojega neomejenega svetovnega gospodarstva, temveč postane po načinu svoje biti **razpoložljiv.** S tem tudi svetovno gospodarstvo v principu ni več človekovo gospodarstvo. Ker se ta prevrat »dogodi« v samem bistvu modernih proizvajalnih sil, zadeva neposredno sámo moderno bistvo človeka. Med moderno epoho in sodobnostjo je prelom ali razlom. Po bistvu **sodobni** človek ni več samó proizvajalna sila in potreba, ni več zgolj proizvajalec-prisvajalec, ni več le delavec ali proletarec, njegovo bistvo skratka ni subjektiteta rodu. In da sodobni človek to **ni,** ne leži na zasebnem prilaščanju kot proizvodnem odnosu, temveč na prelomu v prisvajalno-proizvajalni sili sami. **Bistvo sodobnega** človeškega bitja je v svojem načinu biti določeno od moderne tehnike. Njegov ustroj je problem posebne raziskave.

Poskušati zvesti opisani bistveni prelom znotraj samih modernih proizvajalnih sil na proizvodni odnos zasebnega prilaščanja kot osnove drugih proizvodnih odnosov je mogoče le, če prezremo, da se omenjeni prelom dogodi na **bistveni** ravnini **proizvajalnih sil** in docela neodvisno od takih ali drugačnih proizvodnih odnosov, predvsem od odnosa zasebnega prilaščanja. Ta odnos sam izgubi svoj odločilni pomen in je skupaj s prej omenjenim protislovjem modernega sveta odrinjen na obrobje nekega drugačnega »dogajanja«. Zato nakazani **bistveni** prelom iz moderne dobe v **sodobnost** sploh ni zagledljiv na podlagi onega protislovja univerzalne proizvodnje-prisvajanja in zasebnega prilaščanja.

25. Izkušnja **sodobnega bistva človeka,** kakor smo ga komaj nakazali, s tem še nikakor ni izčrpana. Sodobna izkušnja je namreč globlja od doslej opisanih, saj se ji iz prikazane **zgodovinskosti** samega **bistva** odpira pogled v to, da se človeško **bitje** razločuje od vsakokratnega zgodovinskega **bistva** človeka, čeprav je to bitje obenem docela potegnjeno v vsakokratno bistvo in takorekoč brez »zaznavnega ostanka« prekrito z njim. S tem se vračamo k čudnemu vprašanju, ki smo nanj zadeli v teku našega razmišljanja, namreč: kaj je v izvorno-bitnem smislu ljudstvo, predno se je vzpostavilo kot ljudstvo v tistem smislu, kakor smo to opisali?; v čem je ta razločenost med ljudstvom in ljudstvom (ne med dvema različnima, temveč pri enem in istem)? Vprašujemo: kaj je človek **»bil«,** predno je postal po bistvu novoveški človek?; kaj **je »bil«,** predno je postal po bistvu moderni človek?; kaj **je »bil«,** predno je postal po bistvu sodobni človek? To ni historično vprašanje, temveč vstaja iz vpogleda v zgodovinskost samega **bistva** človeka, ki nakazuje, da človeško **bitje** ni brezpogojno zvedljivo na **bistvo** človeka, in da z vpotegnitvijo človeškega bitja v vsakokratno zgodovinsko bistvo ta **razloček** ni in ne more biti odpravljen. Za našo temo je razvitje tu nakazanih vpogledov in vprašanj prvorazrednega pomena, zakaj šele z razvitjem le-teh pridemo lahko z »višine« **našega** časa«, do njegovega (brez-)temelja.

26. Če človeško **bitje** ni zvedljivo na svoje vsakokratno zgodovinsko **bistvo,** je to bitje z vpotegnitvijo v táko svojo epohalno bistveno določenost in s táko nerazločenostjo sámo po sebi ogroženo. Ta ogroženost je toliko večja, kolikor

bolj se izgublja vsaka sled te razločitve. Moderno dobo karakterizira — s te strani gledano — popolna izguba sledi te razločenosti, iz katere se razločuje človeško bitje in bistvo. Ugledanje naroda oz. ljudstva zgolj kot **omejene** posebnosti in **ovire** univerzalizmu delovne živali moderne epohe, pred-pripravljeno že s svetovnostjo »hegeljanskega« absolutnega duha, je mogoče samó v izgubi vsake sledi omenjene razločenosti. Teza o koncu naroda oz. ljudstva in sodobna teza o koncu človeka si sopripadata iz izgube sledi omenjene razločitve. Zakaj ugledati narod oz. ljudstvo kot táko omejenost in oviro univerzalizmu ter proglasiti njegov konec brez vsakega tehtnega pridržka, je mogoče samo, če se človeško bitje brezpogojno razume kot moderna delovna žival, tj. kot po svojem **bistvu** proizvajalno-prisvajalna sila ali skratka **delovni človek.** S tem smo se vrnili k dilemi naroda, izhajajoči iz nove konstelacije naroda v modernem svetu. Konec naroda oz. ljudstva v modernem in sodobnem času ogroža samo **bitje** človeka, ker je to bitje brezpogojno vpotegnjeno v svoje moderno in sodobno **bistvo,** ker se brezpogojno ima za delovnega človeka, za proizvajalno-prisvajalno silo. Nerazločenost tega dvojega, namreč bitja in bistva, je obenem prezrtje razločenosti ljudstva in ljudstva (kot istega), ki je zato v svojem koncu v »obojem« na koncu. S tem pa vstaja v ljudstvih danes obenem z napredujočo univerzalno nivelizacijo človeka kot moderne in **za vse razpoložljive** delovne živali in še bolj z moderno-tehnično določenostjo človekovega načina biti neka slutnja nekakšne »narodne ogroženosti«, ki se sama neustrezno razume kot nekakšen novi nacionalizem ipd., na drugi strani pa se razlaga zgolj kot preostanek državljanske (= meščansko-buržoazne) epohe. Toda oboje je neustrezna diagnoza neke še ne lokalizirane »bolečine« in »slabega počutja«, ki se izkazuje v mnogih »simptomih« moderne sodobne družbe, ki so jih že opazili in jih bo potrebno še podrobneje raziskati. Vstaja slutnja nekakšne naraščajoče **»stiske«** sodobnega človeka, ki se na mnoge načine opisuje in navadno (neprimerno) razlaga in zvaja po že znanih, iz tradicije privzetih shemah. Vstaja nesluten odpor najsubtilnejših individuov sodobne »razvite družbe«, ki posega celo po skrajnih družbeno rušilnih sredstvih, kakršen je sodobni terorizem, v primeri s katerim je »klasični« anarhizem videti prav idiličen. Celo samomor lahko postane táko rušilno sredstvo, naravnano na sebe samega. Govori se o »eskalaciji nasilja« ipd. Govori se o življenjski apatiji, sovražnosti, naveličanosti, utrujenosti sodobnega človeka itd. Vse to se dogaja v takoimenovanem »razvitem svetu« ob nekratnem obilju, ki je brez primere v zgodovini. Sodobni človek v svojem življenju ne more govoriti o kaki posebni nuji pomanjkanja česa, kar rabi za življenje; živi v brez-nujnosti. In vendar se govori o neki **nuji** sodobnega človeka. Kje so izviri te čudne **nuje brez-nujnosti?;** to ostaja skrito pod vsemi mogočimi razlagami, ki sodobnemu bistvu ne ustrezajo; se skuša rešiti na načine, ki prezrejo konstelacijo, v kateri stoji človeško **bitje** v sodobni določenosti svojega **bistva.**

27. Glede na narod oz. **ljudstvo** vidimo, da v sodobnem svetu vstaja vprašanje lastnega jezika kot prvo in nato vprašanja narodne oz. ljudske kulture, visokega in vsega šolstva itd. Jezik je prvi element narodne oz. ljudske identitete in s tem obenem identitete vsakega človeka tega ljudstva. Govor skoz in skoz prežema sámo **bitje** človeka in ta govor ni nikoli univerzalen v smislu kakega znanstveno-tehničnega simbola. Govor je medij ali sredina samega **bitja** človeka. Vendar je govor vedno **ta** govor, vedno **ta** govorica **tega** ljudstva in nikoli kako univerzalno razpoložljivo sredstvo. Tako je npr. slovenska govorica sredina slovenskega človeškega **bitja,** ki zato ni univerzalno bitje nasploh. Človeško bitje pa je v sodobnosti po svojem načinu biti, v svojem sodobnem zgodovinskem **bistvu** določeno od **bistva** moderne sodobne tehnike. Ta je univerzalna, zato mora biti univerzalen tudi po nji določeni jezik. Ta postane iz **medija** samega **bitja** človeka sedaj neko mnogotéro uporabno **sredstvo** — torej nekaj **razpoložljivega** kot vse drugo tudi. Moderno-tehnično določeni jezik ima svojo paradigmo v formaliziranem umetnem sistemu definiranih simbolov, urejenih po določenem kodu. Moderna kibernetika in računalniška tehnika v tem oziru prednjačita. Vsi ljudski ali narodni (»naravni«!) jeziki so v sodobnem razvoju moderne znanosti-tehnike s tem podvrženi procesu te svojske univerzalizacije, ki je obenem nivelizacija. Pravimo, da nastajajo »specialni znanstveni jeziki«. Ti »jeziki« imajo vse manj skupnega z govorom in razumljivostjo. Njihove »besede« so **neme,** ne govorijo več. Izvzete so iz živih (ali mrtvih) **ljudskih** jezikov ter kot razpoložljivi znaki uporabljene za gradnjo znanstveno-tehničnih sistemov in definirane po vsakokratnem sistemu, znotraj katerega so vgrajene. Človeku, nešolanemu v kaki sodobni znanstveni disciplini, je njen jezik nerazumljiv, mu ne **govori,** je **nem.** Toda v tej nemosti se duši sámo človeško **bitje.** Zakaj za znanstveno dis-

ciplino šolani človek je **znanstvenik,** vendar ne more prenehati biti človeško bitje in se tako v obojem v sebi razhaja. Iz kakega »naravnega« jezika izvzeta beseda in kot kaj razpoložljivega uporabljena v kakem znanstvenem sistemu, nikakor ni več ljudska oz. narodna beseda in medij človeškega bitja, temveč univerzalno nivelizirani, v neki sistem vgrajeni in po njem definirani znak, s katerim manipulira znanstvenik ne glede na svojo ljudsko pripadnost in prav tako brez ozira na to, iz katerega ljudskega jezika je bil ta znak izvzet. Kaj se s tem pravzaprav dogaja, je mogoče ugledati samo iz premisleka človeškega **bitja** in govora kot njegovega medija. Z opisanim procesom namreč tedaj ni ogrožen le ljudski oz. narodni jezik, temveč je ogroženo človeško **bitje** samo, ki se v pomanjkanju tega svojega »zraka« duši. Drugače in precizneje rečeno: človek po svojem modernem sodobnem **bistvu** sam ogroža svoje človeško **bitje** in govor kot njegov medij.

Za nas je glede na našo temo važen predvsem vpogled v neko faktično **razhajanje** sodobnega znanstveno-tehničnega »jezika« in takoimenovanega »naravnega« ali skratka **ljudskega jezika. Ta razhod** razumemo kot neposredno sovisen s prej omenjeno razločenostjo **bitja** in **bistva,** katere sled se začenja kazati sodobnemu človeku. To razločevanje je razhod, je raznašanje, je raztrganje; in ta **raztrganina** je prebivališče sodobnega človeka; to je sodobna, izvorno mišljena **diaphora** človeka. Družbeni pojavi in simptomi tega razhajanja »jezikov« pa so najbrže lahko tema raziskave, ki je za tako majhen narod, kakršen je slovenski, danes verjetno bolj aktualna kot pri večjih narodih oz. ljudstvih. Taka raziskava pridobi na širini in globini, če jo povežemo s problemom narodne oz. ljudske kulturne tvornosti v sodobnem svetu (ne »ljudske« v kakem »primitivno-kmečkem«, temveč v bitnem smislu).

Nakazani razhod in razločevanje bitja in bistva človeka, to sodobno **diaforo** človeka, ki se glede na jezik kaže kot razhod znanstveno-tehničnega »jezika«, jezika kot univerzalno razpoložljivega sredstva in ljudskega jezika kot medija bitja človeka, razumemo kot znamenje pri-hoda nepredvidljivega. Koliko jih to danes vidi, ne šteje. Odločilno je, **da je** mogoče videti.

28. Z dosedanjim uvodnim premislekom je zarisan skrajni horizont našega novega **vprašanja naroda** oz. **ljudstva.** To vprašanje se sámo po sebi izkazuje obenem kot radikalno novo **vprašanje človeka** danes. Zgodovinskost samega **bistva** človeka je nakazana v svojih treh epohah: novem veku, moderni dobi in sodobnosti. Poglavitni karakter sodobnosti pa je nakazan kot **razhod** ali **razločenost** človeškega bitja in bistva, omenjena **diafora.** O bistvu človeka v epohah pred novim vekom (v srednjem in starem veku) v našem uvodu ne moremo razpravljati. V našem času se prepletajo elementi vseh treh epoh bistva in so v tej prepletenosti današnjemu mišljenju prepreka za zagledanje lastne **sodobnosti.**

Vendar smo v našem uvodu postavili naše vprašanje kot **vprašanje naroda na Slovenskem.** V nadaljevanju je treba zato v poglavitnem nakazati, za kaj nam gre. S tem se obračamo k slovenski bistveni zgodovini.

29. Predno nadaljujem, se mi zdi potrebno brez vsake patetike povedati nekaj, kar mora biti povedano, da ne bi — glede na nadaljevanje — prihajalo do kakih dvomov in sumničenj. Sem Slovenec in slovenskost vseskozi prežema moje **bitje.** Slovenska govorica je sredina slovenskega človeškega bitja in s tem tudi mojega bitja. Zato potrjujem materino govorico in slovenstvo z vsem svojim bitjem, naj sem pri tem še tako razdvojen, zakaj v slovenskem bitju nihata zanos in zamorjenost. Toda to potrjevanje ni zaslepljeno ali onemoglo pristajanje na vse, kar je slovenskega; ni brez-miselno sprejemanje vsega, kar kje zine ali stori katerikoli Slovenec, samo zato, ker je to zinil ali storil Slovenec; tudi ni káko zapiranje v ozek narodni krog ali skrivanje za narodnim plotom. Zato to potrjevanje ni kak slovenski nacionalizem ali neo-nacionalizem. Nacionalizem pripada — kot smo se o tem lahko prepričali — neki epohalni določenosti človeškega **bistva.** Izkustvo sodobnega razhajanja in razločevanja človeškega bitja in bistva preprečuje, da bi to potrjevanje zapadlo nacionalizmu; in to izkustvo tudi je edina prepreka nacionalizmu danes. Mislim celo, da se je treba danes slovenske **nacionalne** posebnosti zares v vsem njenem obsegu in njeni globini ovedeti in tako tudi s tem ovedenjem odgovarjati sodobnemu razhodu oz. razločevanju bitja in bistva ter v takem odgovarjanju odrešiti svoje slovensko človeško **bitje.** In kako se naj lastne nacionalne posebnosti ovemo, če ne tako, da se izhajajoč iz našega bitnega izkustva **sodobnosti** ozremo nazaj na naše zgodovinsko izročilo? Prej omenjena **odrešitev** tu ni mišljena iz kakega odrešeništva ali odreše-

niške »narodne dejavnosti« (kake nove akcije, ki lahko pripada le neki epohalni določenosti **bistva** človeka kot subjekta ali pa kot rodovne subjektitete), zakaj če smo voljni prisluhniti tej **besedi,** nam odrešitev in rešitev bitja pove toliko kot ohranjujoča in varujoča **sprostitev** bitja, ki razen tega ne obljublja nobene uporabnosti ali koristi pri reševanju kakih perečih družbenih problemov.

(se nadaljuje)

